

Juhani Sarsila

Hiljaisten hyveiden puolustus

Benedictus Nursialainen tuli osoittamansa sitkeyden (industria) ja mielenlujuuden (constantia) ansiosta lännen luostarilaitoksen perustajaksi. Hän otti Luostarisäännössään voimakkaasti kantaa nykyisin ”antiikkiseksi” moititun tai ”pimeään keskiaikaan” tuomitun normatiivisen hyveopin puolesta; se mahdollistaa yksilölle ja yhteisölle hyvän, ainakin siveellisesti arvokkaan elämän.¹

Kaikki on parhaimmillaan silloin, kun se on alullaan, sanoo historioitsija Polybios. Monen mielestä kristinuskon sankariaika loppui siihen, että Rooman imperaattori valjasti kristinuskon palvelemaan keisarikulttia, lakia, järjestystä ja rahaa. Kristinusko nousi ideologiseksi mahdiksi. Oswald Spenglerin mukaan Kristuksen huomautus: ”Minun valtakuntani ei ole tästä maailmasta”, on syvälinen lause; se koskee jokaista uskontoa, ja sen jokainen kirkko kavaltaa. – Länsi-Rooman viimeinen keisari, Romulus Augustulus siirtyi vuonna 476 eläkeläiseksi Campanian-tiuksilleen. Italiaan asettuneet germaanit huusivat johtajansa Odovakarın kuninkaaksi. Lännen Imperiumille vuosi 476 ei tiennyt selvää loppua. Aikalaiset tuskin havaitsivat muutosta; toki keisarius siirtyi Konstantinopoliin. Anno 493 itä-

gootti Theoderik surmasi Odovakarın ja alkoi kuninkaana, roomalainen oikeus ohjenuoranaan, hallita oikeauskoisia roomalaisia ja areiolaisia itägooteja. Itägooteista teki sitten selvää Bysantin keisari Justinianus. Keskiajan voi katsoa alkaneen vuonna 568. Silloin langobardit valtasivat Italian. Hekin olivat areiolaisia harhaoppisia. Kesti kauan, ennen kuin ainoan oikean uskon soturit nujersivat kilpailijansa, pimeyden voimat.

Keskiajan lopulla kristinusko pääsi ajallisen kunnian ja siveellisen rappion huipulle. Sitä ennen saatiin aikaan jotakin hyvää. Luostarilaitoksen historiallista merkitystä Euroopan hahmottumiselle ei voi kiistää, kiertää eikä kumota. *Pyhän Benedictuksen luostarisääntö (Regula Sancti Benedicti)* on vihdoin saatu suomeksi. *Säännön* ja mm. Aristoteleen havainnon mukaan ihminen on ennen kaikkea sosiaalinen olento. Benedictuksesta ei ollut täydelliseksi eremiitiksi, kuten hän itse sai huomata. Epäonnistuminen johti läntisen luostarilaitoksen perustamiseen. Benedictuksen kerrotaan luoneen johtamiinsa luostareihin uuden, länsimaisen hengen. Siunattu apotti vaati alaisiltaan uutteraa työntekoa ja kohtuullista askeesia ja kirjasi normit ylös. Ja hänen sääntöjensä mukaan eläneet luostarit pelasivat länsimaille antiikin perinnön.

1. Benedictus Nursialainen: Pyhän Benedictuksen luostarisääntö (Regula Sancti Benedicti). Latinasta suomeksi kääntänyt Tuija Ainonen, Maiju-Lehmijoki-Gardner ja työryhmä. Basam Books, 2010. 184 s.

Valoa pimeyteen

”Benedictus Nursialaista on usein kutsuttu länsimaisen luostariliikkeen isäksi; niin paljon hänen laatimansa säännön on katsottu vaikuttaneen luostarielämään. Benedictus syntyi 400-luvun loppu ja eli aikana, jolloin Länsi-Roman keisarikunta oli murrostilassa ja Italian alueella taistelivat gootit ja Itä-Roman keisarin joukot” (s. 12).

Murros- ja sotatila eivät tehneet Benedictuksesta pessimistiä. Benediktiinipaavi Gregorius Suuren *Dialogien* mukaan Benedictus opiskeli Roomassa. Suuttuneena tovereiden ja kaupunkilaisten syntiseen elämään hän sulkeutui erakkoluolaan Subiacon lähetyville. Epätäydellistä eristyneisyyttä kesti kolme vuotta; sinä aikana kiiri maailmalle tieto Benedictuksen pyhydestä. Benedictus valittiin erään luostarin apotiksi; toimesta hän tosin kohta luopui. Gregoriuksen mukaan munkkiveljet nousivat vaativaista johtajaansa vastaan. Sen sijaan että Benedictus olisi katkeroituneena muraunut, sanoisin, ilottomaan eremiittiloukkoon, hän perusti kerrassaan 12 luostariyhteisöä Subiacon lähelle. – Ilmeisesti Benedictus joutui arvovaltakistiioihin paikallisen papiston kanssa. Siksi hän muutti vielä kauemmaksi ja perusti n. 530 (ei tosiaan välttämättä 529) suuren yhteisön Monte Cassinon vuoren huipulle (s. 13–14). Paikalla oli ammoisista ajoista sijainnut Apollon, pahuuden edustajan temppeli. Sen Benedictus hävitti. Ikään kuin korvaukseksi Monte Cassinon luostariin koottiin antiikin kalteimpia käsikirjoituksia.

Vastoinkäymiset eivät nujertaneet Benedictusta. Luemme suomennoksesta: ”Säännön päättää sama optimismin henki, jolla se alkaa: heikkokin ihminen voi Benedictuksen mukaan kasvaa hyvässä ohjauksessa hengelliseen hyveeseen” (s. 18). – Tämä tuntuisi olevan osin linjassa nykyisin vallitsevan konstruktivistisen oppimiskäsityksen kanssa; ero ilmenee ensinnäkin siinä, ettei nykyisin puhuta hyveestä halaistua sanaa, paitsi jos tarkoitetaan puuroa. Toiseksi: heikko ihminen *tarvitsee* ohjausta. Ja tieto ja moraalit on vastoin Benedictuksen periaatetta erotettu valistuksen projektissa toisistaan. Mutta puhukaam-

me hyveestä sen perinteisessä merkityksessä, kun Benedictus sitä niin pontevasti korostaa varsinkin esipuheessa ja luvuissa 1–7.

”Hyveistä tärkeimpiä ovat kuuliaisuus (*obedientia*) ja nöyryys (*humilitas*), jotka ilmentävät Benedictuksen oikeana pitämää suhtautumista sekä Jumalaan että lähimmäisiin” (s. 23).

Luostariveljen, vaatii Benedictus, tulee elää *hyve* (*virtus*) ja sen eri ilmenemismuodot (*virtutes*) ainaisena seuranaan. Luostarisääntö koskee mitä suurimmassa määrin moraalit (’hyviä tapoja’) ja erityisesti hyve-etiikkaa. Hyveet (*virtutes*) eivät todellakaan sytytä individualismin ja nominalismin hengessä kasvanutta postmodernia ihmistä. Ne jos mitkä ikävystyttävät monia. Silti uskon, että tämä erinomainen *Luostarisääntö* löytää meilläkin riittävän joukon lukijoita. Hyveet voivat loistaa vain siellä, missä paheet niitä alinomaa uhkaavat. Benedictus tähdensi, että myös paholainen on läsnä luostarissa yhtä hyvin kuin Kreikan Arkadiassa (ja – lisätäkäämme – Helsingin Arkadianmäellä): ”Et ego in Arcadia.”

”Benedictus korostaa, että [paljon lukemisen lisäksi] myös käytännönläheiset palvelutehtävät ja jopa raskas ruumiillinen työ kuuluvat veljien päivärytmiin. Luostareissa työn arvo ei perustunut ainoastaan toimeentulon turvaamiseen, vaan työteolla oli keskeinen merkitys henkisten ihanteiden ylläpitäjänä ja ilmentäjänä. Varhaisen kristillisten kilvoittelijoiden tavoin Benedictus tiesi, että työ piti mielen virkeänä. Se suojeli tekijäänsä velttouden ja tylsistymisen paheilta (*acedia*) eikä jättänyt tilaa syntisille mielihaluille. Lisäksi työnteko ilmaisi kuuliaisuuden ja palvelualltiuden hyveitä. Sen sijaan toimeentomudesta Benedictus toteaa yksikantaan: ”Joutilaisuus on sielun vihollinen” (48:1).”

Lasken kirjasta ja sen ulkopuolelta, että benediktiinijärjestön emoluostari, Monte Cassino, on tuhoutunut monet kerrat, mm. 580- ja 880-luvuilla sekä vuonna 1349. Viimeisin barbarian täsmäisku osui pyhään paikkaan vuonna 1944. Jokaisen hävityksen jälkeen se on rakennettu uudelleen, viimeksi vuosina 1950–1954.

Sivuilla 176–177 selitetään kenties riittämättömästi Benedictuksen lukua 73. Tarkoitin sivun 177 otsikkoa *Hyveiden välineitä hyvin eläville* (6):

”Ajatus hyveen välineistä (*instrumenta virtutum*) viittaa lukuun 4, jossa Benedictus käsittelee Raamatusta nousevia hyveen harjoittamisen muotoja (*instrumenta bonorum operum*).” Niinkö? – Sanat *bona opera* tarkoittavat kuitenkin hyviä töitä. Jo klassisessa latinassa monikko *virtutes* tarkoittaa paikasta riippuen joko abstraktisti hyveitä tai konkreettisesti hyviä töitä (tekoja), sodassa urotekoja. Usein *virtutes* tarkoittaa samaa kuin *merita* (’ansiot’). Kristillisessä latinassa *virtutes* voi merkitä mm. ’ihmetekoja’ (*miracula*) tai ’henkivaltoja’ (kr. δύναμεις). Kantasanan *vir* perusmerkitys on mies soturina, urho. – Benedictus tahtoo munkkiveljien osoittautuvan kunnan miehiksi. Kristittyinä heidän tulee erottua pakanaviisaista: uskon (*fides*), toivon (*spes*) ja rakkauden (*caritas*) pitää ilmetä veljien sanoissa, teoissa ja ajatuksissa. Usko, toivo ja rakkaus (kr. πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη) syrjäyttävät pakanahyveet alhaisten palvelijoiden asemaan. Pakanoiden oikeamielisyyttä (*iustitia*, δικαιοσύνη), viisautta (*prudencia*, φρόνησις), rohkeutta (*fortitudo*, ἀνδρεία) ja kohtuutta (*temperantia*, σωφροσύνη) ovat sellaisinaan eli ilman Jumalayhteyttä kadotuksen tielle vieviä paheita.

Kuria elämään ja kieleen

Suomennos on huoliteltua kieltä. Muutamain paikoin latina lyö läpi pikkuisen häiritsevästi. Apotinin valintaa koskevassa luvussa 64 (s. 129) sanotaan: ”Apotiksi asetettava tulee valita *elämän ansiokkuuden* [kurs. JS] ja *opetuksen viisauden* perusteella (...)”. Olisi parempi kirjata *ansiokas elämä* ja *viisas opetus*. Ehkä tekijät pyrkivät tietoisesti antamaan vanhahtavan impression: Benedictuksen esipuheessa tavataan kovin jäykkä sanapari: *tottelemattomuuden velttous* (s. 63) ja toinen: *rakkauden autuus* (s. 66). Psalmilaulussa viihtyvä pahe, *haaleus* (sic!) tarkoittaa kontekstissa tarmon, energian, vastakohtaa, mutta tekisi hyvää tietää, miten molemmat sanat kuuluvat

soinnukkaalla alkukielellä (s. 92–93). Eikä monikon essiiviä tulisi karttaa edes sosiaalisen kielioopin aikana, jolloin (almost) ”anything goes”. Sivuilta 110 ja 116 puuttuu monikon tunnus -i- yhteensä kolmesti: (*viimeisenä*, bis, *polvistuneena*, semel). Professori Lauri Hakulinen vaati fennistiikan viimeisenä mohikaanina normatiivista kieliooppia. Kunnia hänelle! Raivostunut uusi polvi nosti kapinalipun. Se ”todisti” säännöt kielinoppimisen esteiksi ja torjui kielihistorian ”antiikkisena”. Kielio pillisen tuulen kääntymistä voi seurata *Viritäjän* numeroista. Enää ei kuulemma ole kieliooppia vaan luvuton määrä nominalistisia (nimellisiä) kieliooppeja, yhtä monta kuin isoäänistä kielen käyttäjääkin. ”Kirjat pois ja kommunikoimaan!” – Pyhän Benedictuksen normatiivista kieliooppia ja korkeaa moraalia seuranneessa kommunikaatiossa oli vikana normatiivisuus (tarkoitettu ironiaksi).

Koska häveliäisyys on hyve sekin, luvun 53 (*Vieraiden vastaanottaminen*) sententia 53:5 on jätetty viisaasti eksploikoimatta: ”Rauhansuudelmia ei saa antaa ennen rukousta paholaismaisten harhojen välttämiseksi.”

Mutta laaja johdanto ja varsin perusteelliset selitykset avaavat mainiosti lukijalle Pyhän Benedictuksen tekstiä. Olisin voinut toivoa, että latinan ja myös kreikan hyve- ja pahetermejä olisi käytetty selityksissä enemmänkin, mutta hyve se kohtuuskin on. Joitakin termejä olen ylle lisännyt. Lieneekö kustantaja asettanut rajoituksia? – Kun itse käänsin Boëthiuksen *De consolatione philosophiae* (2001), Vastapaino karsi selityksiä. Siitä seurasi, että *Yliopistolehden* arvostelijä pääsi moittimaan julkaisua liian vähistä, joskin myös parista turhasta selityksestä.

”Benedictuksen luostarisääntö ei kerro vain luostarien elämäntavasta, vaan se käsittelee monipuolisesti myös yhteisöllisyyden peruskysymyksiä. Luostarisääntö johdattaa nykylukijan pohtimaan johtamisen, yhteiselämän ja henkisen kasvun kysymyksiä puolustaen yksilön arvoa ja joustavia ratkaisumalleja” (ote takakannen tekstistä).